

Sammendrag av dr.gradsavhandlinger

Arnfinn J. Andersen

Disputas fra Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur

Avhandling for graden dr.polit., 2003

Formålet med doktorgradsarbeidet har vært å få innsikt i hvordan normene for det heteroseksuelle samliv, i denne sammenheng kalt *heteronormativitet*, influerer på hverdagslivet også for dem som ikke har parforholdet og et felles hjem som ramme for foreldreskapet. Avhandlingen viser også hvordan familier som er forskjellige fra normen på en interessant måte framhever de normene som familie og foreldreskap er bygget opp rundt. Særlig er barnet blitt et verdimesig sentrum for familie og foreldreskapet.

Avhandlingen bygger på intervju med to grupper av menn: Heteroseksuelle menn som har hovedomsorgen for barn etter en skilsmisse, og homoseksuelle menn som har valgt å få barn med et lesbisk par som har hovedomsorgen for barnet.

For å få bedre kunnskap om hvordan familier konstitueres er det i avhandlingen anvendt et perspektiv om "rom". Innebygget i dette perspektivet ligger en forståelse av at all sosial handling konstitueres romlig. Vår måte å skape orden i tilværelsen er knyttet til etableringen og produksjonen av ulike rom som gir plass for ulike sosiale relasjoner. Dette innebærer at familie og foreldreskap konstitueres ved hjelp av fysiske, sosiale og mentale rom. Hvem som hører til, den plass vi gis og hvilke rom som står på spill gir viktig innsikt når "rommet" for det vi anser som vår familie skal gis en form.

Avhandlingen viser hvordan begge gruppene av menn argumenterer for sitt foreldreskap med utgangspunkt i barnet, men ut fra sin livssituasjon kommer fram til ulike løsninger for hvordan omsorgen for barnet skal ivaretas. Fedrene med hovedomsorgen for barnet har fokus på *hjemmet* og egen omsorg, og avgrenser relasjonene til den tidligere ektefellen. Hjemmet framstår for denne gruppen av menn som familiens yttergrense og som "rommet" for familien. Forholdet til mor og barnas forhold til henne blir i lite grad vektlagt. De av fedrene som har fått barn med et lesbisk par legger i langt større grad vekt på *fellesskapet* i foreldreskap hvor i alt tre personer i samarbeid søker å skape et felles "rom" for barnets oppvekst.

Avhandlingen finner at barnet har en mye større plass i de nye måtene å organisere familie og foreldreskap på, og at større krav til omsorg for barn for å sikre deres utvikling skaper nye måter å være far på.

Kitt Lyngsnes

Disputas fra Institutt for pedagogikk, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Ansvar for egen læring – prinsipper og praksis. En kvalitativ studie av tre klasser i videregående skole

Avhandling for graden dr.polit., 2004

Ifølge læreplanene for den videregående skolen skal prinsippet om "ansvar for egen læring" (AFEL) gjennomsyre arbeidet i skolen. Imidlertid konkretiseres det ikke hva AFEL innebærer og hvordan det bør realiseres i praksis. Denne avhandlingen tar utgangspunkt i prinsippet om AFEL og stiller spørsmålet: *Hvordan oppfatter og realiserer lærere og elever på yrkesfaglige grunnkurs prinsippet om ansvar for egen læring?* Prosjektet har en åpen tilnærming der målet har vært å få fram aktørenes egne forestillinger, handlinger og prosesser i det sosiale feltet. Datainnsamlingen er derfor gjennomført som en klasseromsstudie i tre klasser på grunnkursnivå innen yrkesfaglige studieretninger. Klassene og deres klassestyrere – som underviste i sentrale fag – ble intervjuet og observert gjennom ett skoleår.

Resultatene viser at AFEL-prinsippet ble forstått og praktisert ulikt i de tre klassene. Men i to av klassene var det mange fellestrekk, og de representerte en *individorientert* tilnærming til AFEL. I disse klassene var AFEL i stor grad knyttet til forholdet mellom eleven og lærestoffet både i retorikk og i organisering og gjennomføring. Hovedmønstret for aktivitetene var at elevene utførte oppgaver individuelt eller i gruppe. Oppgavene var gitt av læreren, og stort sett fikk alle elevene samme oppgave. Hvis det var formulert læringsmål, var disse satt av læreren, det var også alltid læreren som vurderte elevenes produkter. "Lærer som veileder" var et ideal for lærerne i begge disse klassene. Deres utforming av denne veilederrollen kan karakteriseres som henholdsvis "teknisk arrangør", der læreren distribuerte oppgaver, organiserte grupper og ledet framlegging av gruppearbeid, og "assistent og håndlanger" der læreren hentet utstyr, kopierte ark, hjalp til med målinger osv. Veiledningen innebar sjelden dialoger om faglige spørsmål. AFEL innebar i praksis at det var opp til elevene å bestemme om de ville jobbe og når de ville jobbe. Det var en omforent forståelse av at i og med at elevene skulle ha ansvar for egen læring, var det opp til dem selv å holde seg a jour med fagstoff og å avgjøre egen arbeidsinnsats. Individ-AFEL hadde i seg en idé om den autonome, selvregulerte og selvmotiverte elev. Men i praksis var elevenes engasjement og innsats svært lav, og de faglige prestasjonene var ofte preget av noe tilfeldig utvalgt stoff og arbeid som var gjort i siste liten.

I den tredje klassen var AFEL knyttet opp mot det "å være en ansvarlig arbeidstaker" i et arbeidsfellesskap. Aktivitetene besto oftest i felles undervisning preget av klassesamtaler og jobbing med oppgaver som var ulike for elevene ut fra forutsetninger og interesser. AFEL innebar at elevene valgte oppgaver, men disse skulle planlegges og gjennomføres innen gitte rammer der mål, arbeidsmåter, vurderingsmåter osv. måtte klargjøres. Læreren poengterte at AFEL innebærer stor frihet til elevene, men at det betinger klare rammer. Tett oppfølging av enkeltelever bl.a. gjennom jevnlig elevsamtaler var vektlagt. Elevene uttrykte at AFEL også innebar et ansvar overfor medelever og arbeids- og klassemiljø. Både lærer og elever sammenliknet klassen med en arbeidsplass der det var et mål å utvikle et godt arbeidsmiljø preget av fellesskap mellom arbeidstakere som jobber sammen mot felles mål. Idealet for elevene var å være en god yrkesutøver, dvs. en person som er pålitelig, gjør et godt arbeid, er kreativ, kan samarbeide, gjør arbeid innen pålagte frister, møter til rett tid osv. Hvis dette ikke ble fulgt opp, fikk det konsekvenser. Læreren påpekte at han selvsagt var veileder, men også leder for elevenes arbeid. Fokus på læreplanens generelle deler, skolens sosialiserende funksjon og ikke minst den yrkessosialiserende siden av opplæringen var sterk.

Ut fra de grunnleggende forståelser, refleksjoner og praksis som framkom i klassene, kan en si at i de tre klassene avdekkes det to ulike rasjonaliteter når det gjelder AFEL. Disse er kalt henholdsvis *individ-AFEL* og *yrkes-AFEL*.

Anvender en ulike læringsteoretiske perspektiver på individ- og yrkes-AFEL, kan man i individ-AFEL identifisere ideer som kan knyttes til et kognitivt læringsperspektiv. Elevene skal "konstruere" kunnskap individuelt. Fokus er altså på den individuelle, kognitive kunnskapstilegnelsen. Lærerens tiltenkte funksjon er å være en tilrettelegger for elevenes læring. Yrkes-AFEL som betoner betydningen av fellesskap, læring gjennom dialog og samhandling, kan knyttes opp mot en sosiokulturell/situert forståelse av læring.

Kirsten Sandberg

Disputas fra Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo

Oppheving av omsorgsvedtak i barnevernet

Avhandling for graden dr.jur., 2003

Avhandlingens problemstilling er om barn skal flyttes tilbake til sine biologiske foreldre etter å ha bodd en tid hos fosterforeldre som følge av omsorgsovertakelse. Juridisk sett er det spørsmål om omsorgsvedtaket skal oppheves og omsorgen tilbakeføres til de biologiske foreldrene. Som juridisk avhandling har den et normativt siktemål: Hvilke regler gjelder, og er disse reglene gode?

En drøftelse av barnets beste, det biologiske prinsipp og retten til omsorg danner utgangspunkt for den juridiske fremstillingen av temaet og for de rettspolitiske vurderingene. Gjeldende rett behandles ut fra den juridiske metode, med særlig vekt på menneskerettigheter og høyesterettspraksis på området. Forfatteren anlegger et barneperspektiv, i den grad det er mulig i en juridisk sammenheng. Betydningen av barnets egen mening tas opp til særskilt behandling.

Den europeiske menneskerettsdomstolens sterke fremheving av gjenforening som mål for enhver omsorgsovertakelse undergis en kritisk drøftelse, ut fra den langvarige usikkerheten dette kan påføre barna. Videre settes det spørsmålsteget ved den relativt store vekten barnevernloven tillegger det biologiske utgangspunkt også i saker hvor barnet har bodd hos fosterforeldre i mange år.

Avhandlingen omhandler dessuten det psykologiske bidraget til disse avgjørelsene, gjennom en analyse og vurdering av sakkyndigrapporter avgitt til domstolene. Rammen for vurderingen er den rettslige sammenhengen de skal anvendes i. Vurderingskriteriene er dels begrunnet i de sakkyndiges oppgave innenfor rettssystemet, dels i alminnelige prinsipper for fremstilling og argumentasjon. Ulike typer mangler ved rapportene trekkes fram, samtidig som det vises at det ikke nødvendigvis er sammenheng mellom rapportenes gode eller dårlige kvalitet og rettens vektlegging av dem. Psykologiens plass i jussen drøftes også på mer prinsipielt grunnlag.

Astrid Margrethe Sølvberg

Disputas fra Institutt for pedagogikk, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

IKT i skolen. En studie av relasjoner mellom bruk av IKT på 8. klassetrinn og noen motivasjonelle faktorer

Avhandling for graden dr.polit., 2003

Hensikten med det foreliggende forskningsarbeidet er å utvikle kunnskap om og innsikt i ungdomsskoleelevers opplevelse av og erfaring med å bruke IKT i skolen. Det overordnede målet er å utvikle kunnskap om og innsikt i den betydning IKT-erfaring har for individuelle faktorer som er involvert i elevenes læringsprosess når de bruker IKT, og hvilken betydning kjønn har i denne sammenhengen. Et sentralt fokusområde i det empiriske forskningsarbeidet er å studere sammenhenger mellom på den ene siden kjønn og bruk av IKT i skolen og på den annen side ulike motivasjonsrelaterte faktorer. Med bakgrunn i motivasjonsteori og tidligere empiri fra forskningsfeltet teknologi og læring, er det lagt vekt på å kartlegge følgende motivasjonsrelaterte faktorer: Elevenes opplevelse av mestring og kontroll, angst, motivasjon for bruk av datamaskin og deres bruk av datamaskin hjemme.

Det er lagt særlig vekt på å studere bruk av IKT i skolen som et læringsverktøy i fagene og da særlig i tema- og prosjektarbeid. Forskningsarbeidet er dermed et forsøk på å kartlegge sammenhenger mellom på den ene siden kjønn og bruk av IKT i skolefagene og i tema- og prosjektarbeid og på den annen side motivasjonsrelaterte faktorer som elevenes opplevelse av mestring og kontroll, angst, motivasjon for bruk av datamaskin og deres bruk av datamaskin hjemme. Et sentralt spørsmål er om elevenes motivasjon for og opplevelse av mestring og kontroll i bruk av datamaskin endres som en følge av at de bruker IKT i skolefagene og i tema- og prosjektarbeid. Det empiriske forskningsarbeidet er i hovedsak basert på studier ved en ungdomsskole hvor intensjonen var å benytte IKT i læringsarbeidet basert på de signaler departementet ga gjennom handlingsplanen for 1996-1999 og læreplanverket for den 10-årige grunnskolen.

Resultatene er på flere måter relevant for forskningsfeltet teknologi og læring. De tyder blant annet på at de teoretiske relasjonene som fremsettes av motivasjonsteoretikere, har betydning for forskere som skal studere bruk av IKT i undervisning og læring. Pedagogisk sett viser resultatene at det er viktig å opprettholde og stimulere elevenes opplevelse av å mestre når de bruker IKT på skolen. Resultatene viser at opplevelse av mestring og kontroll er av relativt stor betydning for motivasjon og for hvor mye tid eleven velger å bruke ved datamaskinen. Både opplevelse av mestring og kontroll samt interesse for å bruke IKT har således betydning for om eleven oppsøker situasjoner som gir muligheter for mestringsforsøk og økt dataerfaring.

Sett under ett tyder resultatene på at opplæring i og bruk av IKT i skolen kan bidra til å redusere mulige forskjeller mellom jenter og gutter når det gjelder noen utvalgte motivasjonsrelaterte variabler. Elevenes motivasjon for å bruke IKT var sterk og uendret over en ettårsperiode, og deres opplevelse av å mestre og å ha kontroll i bruk av IKT ble styrket når de fikk opplæring i og tilbud om å bruke IKT i læringsarbeidet.